

Qüestions

CIDOB

D.L.: B-8441-2012

07

març
2012

RÚSSIA? El retorn de la tensió política

Oleguer Sarsanedas entrevista **Carmen Claudín**, directora d'investigació de CIDOB

Unes eleccions legislatives, el desembre de 2011, amb nombroses irregularitats documentades i unes eleccions presidencials, el març de 2012, també sota sospita. Entre unes i altres, el fet poc usual de manifestacions prou nombroses com per a sorprendre els habituals de les protestes testimonials, convocades contra un sistema polític massa autoritari per als gustos de l'electorat urbà i contra la corrupció omnipresent que rosega l'estructura d'un país que basa la seva economia en els rèdits de l'explotació dels recursos naturals i la comercialització de gas i de petroli.

L'intercanvi de papers entre Putin i Medvédev no fa sinó posar en evidència el continuisme d'una fórmula política d'èxit que va començar amb l'arribada de Putin a la presidència del país, l'any 1999, però que ara dona senyals inequívocs d'esgotament.

Carmen Claudín coincideix amb el bloqueig i activista opositor Alexei Navalny que després d'aquestes eleccions (en les quals Putin ha aconseguit oficialment un 63,64% dels vots) les coses són més inestables que abans –i això que precisament el punt fort de Putin ha estat sempre l'estabilitat. En tot cas, tot sembla indicar que la batalla política més difícil del seu futur immediat l'haurà de lliurar fora dels murs del Kremlin.

Gorbatxov deia que els russos no han après (encara) a fer un bon ús de la llibertat. Però si recordem el que ens ha costat –i ens costa– a la resta d'europaeus construir societats democràtiques, potser hauríem de ser menys impacients amb Rússia?

D'una banda, sí, és clar: els desenvolupaments socials tenen el seu ritme. El procés de canvi a Rússia és una qüestió de dècades i pensar el contrari és una ingenuïtat. No s'ha de ser impacient. Ara bé: l'important és la direcció de la tensió subjacent. En el període de Ieltsin sí que hi havia tensió, en termes de voluntat política i d'una certa pressió social per construir una societat democràtica. I aquesta tensió, per motius entrellaçats, ha anat perdent alè fins a desaparèixer. Els erràtics i imprevisibles últims anys de Ieltsin van esgotar la gent en la seva vida quotidiana. Aquest cansament –lògic– dels ciutadans va reportar beneficis al seu successor. El període Putin, fins ara, havia semblat donar la raó als defensors de la idea de "l'especificitat russa" segons la qual la democràcia no formaria part de la genètica russa: un període basat en un consens que consisteix en què el governant garanteix

la seguretat i el benestar material, a canvi de pau social. Però és precisament això el que està canviant en aquests moments. Molta gent ja vol més. Torna la tensió política.

Amb els resultats a la mà, no sembla que les ganes de reforma que s'havien mostrat amb tanta força pels carrers de Moscou aquests darrers temps hagi estat compartida per l'immens país. Hi ha un divorci ciutats-resta del país? Ha perdut Putin contacte amb la realitat dels grans centres urbans?

En cap moment no hi havia base per pensar que Putin no guanyaria. Però el marge amb què ho ha fet és important. Com que no podem saber què hauria passat si les eleccions haguessin estat netes, no podem saber exactament quin és realment aquest marge. En tot cas, són molts els qui opinen que és molt més estret que el que indiquen els resultats oficials. D'altra banda, cal entendre les eleccions presidencials conjuntament amb les eleccions legislatives, en les quals es van produir irregularitats ben documentades: Rússia Unida torna a dominar la Duma, però tot apunta que no tindria majoria absoluta si els comicis s'haguessin fet amb totes les garanties.

I què passa com a fet inèdit?

Doncs que per primera vegada des que va desaparèixer l'URSS i l'intent de cop d'Estat, el mes de desembre de 2011 els descontents van sortir al carrer. I ja no són "els de sempre" (els quatre liberals que solien protagonitzar petites manifestacions a Moscou, on hi havia més policies rodejant-los que no pas manifestants). Qui són els nouvinguts? La classe mitjana urbana. Òbviament, Moscou no és Rússia. Però es dona el cas que històricament a Rússia, país hipercentralitzat, els grans canvis han vingut sempre de la capital, que és on es concentren les forces vives (professionals, empresaris, intel·lectuals). Cal recordar que la població de Rússia, d'altra banda, és majoritàriament urbana.

Però la base fonamental de suport de Putin no era precisament la classe mitjana emergent i la població urbana?

Sí, efectivament: era la massa crítica del seu suport. En el món rural, el suport a Putin és per raó, més aviat, de reflexos passius. Cal recordar, a més, que a Rússia els treballadors del camp van estar durant molts anys, i fins fa relativament poc, treballadors de l'Estat. El sistema soviètic va reconstruir la mentalitat de la gent del camp fins al punt que quan, en el període Ieltsin, es va obrir la possibilitat d'adquirir terres, van ser molt pocs els qui ho van fer –per por, pel risc–. La majoria va preferir continuar fent la viu-viu com fins aleshores.

I per què la població urbana ha deixat de donar suport a Putin?

Perquè volen més coses. Fins ara, les regles no escrites de l'anomenat *Consens Putin* els eren suficients: el nivell de vida ha millorat, els seus fills poden anar a estudiar fora, es pot deixar propietats en herència i, sobretot, per a una població a la que durant molts anys se li negava la possibilitat de fer-ho, poden viatjar tant com els seus recursos els ho permetin. Però tot això, un cop incorporat i normalitzat, ha deixat de ser tan motivador. De fet, resulta poc. Els viatges ofereixen la possibilitat de fer comparacions. I comprovacions: com ara, per exemple, que a d'altres països els governants tenen més en compte la voluntat dels ciutadans. En aquest context, el setembre passat, Medvédev i Putin van anunciar no només que havien decidit intercanviar-se els papers, sinó que ja s'ho tenien parlat des del 2008. Fins aleshores, malgrat que se sospitava amplament, mai no s'havia dit explícitament que l'intercanvi estava decidit i emparaulat de feia temps. Això va provocar un malestar molt profund en una gran part d'aquesta classe mitjana educada, especialment entre els joves i els joves adults, que van adonar-se que vivien en un sistema on tot ja està decidit. Malgrat que ja sabessin, o intuïssin, que les coses a Rússia anaven així, aquesta vegada van decidir fer saber que ja n'hi havia prou, que volien més pluralitat a l'hora de votar i que es tingués en compte la seva opinió.

Les llàgrimes commogudes de l'excoronel no sembla que hagin impressionat gens l'oposició...

La imatge de Putin plorant és una imatge que, vista des d'una mentalitat russo-soviètica, és molt poc viril. Ell mateix s'ha apressat a dir que estava emocionat, sí, però que va ser el fred el que el va fer plorar. Ho ha explicat emfàticament diverses vegades. Les eleccions presidencials assenyalen el començament d'una nova partida. Putin té davant seu una societat que ha canviat. El que hi ha en aquests moments a Rússia no és un moviment, sinó més aviat una *mouvance*, un estat d'esperit difós, transversal, que es destil·la fins i tot en alguns comentaris de periodistes de canals televisius controlats pel poder. Ara tot dependrà de la interacció que es produeixi entre el que començarà a fer Putin i com reaccionarà la gent.

I no les pot comprar, aquestes classes mitjanes que semblen mesurar el seu benestar en termes sobretot materials?

En volen més. Volen que els seus governants retin comptes. Volen tenir un paper real, que tingui sentit, si més no en temps d'eleccions. D'altra banda, tots els ous de l'economia russa continuen bàsicament en el mateix paner i això la gent educada ho sap i té dubtes raonables respecte de la capacitat de Putin d'impulsar el discurs de modernització que va iniciar Medvédev. I després hi ha la qüestió de la qualitat dels serveis en general, que és baixíssima. No s'inverteix en atenció sanitària primària, en educació. Però hi ha un gran factor que ho encapçala tot: l'enorme indignació per la corrupció. L'èxit de l'opositor Alexei Navalny (que és advocat) s'explica perquè la seva denúncia se centra en la corrupció, la tara més greu del sistema polític rus. Si hi ha una cosa que uneixi els russos és aquesta. La corrupció és a tot arreu, a tots els nivells –ha fet metàstasi.

Però l'oposició té programa?

En aquests moments, no hi ha alternativa a la vista. Podria canviar en poc temps, però ara mateix no hi ha cap organització, ni cap persona, amb capacitat de federar una part prou important de l'electorat al seu voltant com per disputar-li el lloc a Putin. Els liberals de l'època Ieltsin han perdut el tren, desplaçats per uns nous actors que no són polítics sinó activistes, que s'han donat a conèixer en el marc d'associacions i ONG, o a través d'Internet. Ara mateix no hi ha cap organització política amb un programa mínimament seriós.

Tampoc els extrems?

Els comunistes han tocat sostre. A menys que el PC es modernitzi i canviï de líder –és a dir, es converteixi en una altra cosa– es quedarà enquistat, amb pronòstic de desaparició. Pel que fa a Zhirinovsky, un bufó a mig camí entre Berlusconi i Le Pen, ha mobilitat més vots a les últimes eleccions però ha perdut credibilitat pel fet d'haver estat massa complaent amb el poder, d'haver-se acomodat al sistema. No té més recorregut. Això sí: tots dos extrems formen part del decorat i són útils per a "demostrar" la pluralitat del sistema.

Una oposició sense organització ni programa. No pinta molt bé.

L'única possibilitat seria si s'organitzés una plataforma cívica contra la corrupció. Això sí que tindria possibilitats reals.